

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Frihetens gränser:

**En kvalitativ studie om kvinnors berättelser om
hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige**

Emilia Hemmingsen & Hilda Hjalmarsson

Examensarbete för kandidatexamen/C-uppsats

Aktuell termin: HT 2023

Handledare: Em Andersson

Abstract

Authors: Emilia Hemmingsen and Hilda Hjalmarsson

Title: The limits of freedom: A qualitative study on women's stories about honor-related violence and oppression in Sweden

Student paper type: Bachelor degree

Supervisor: Em Andersson

The aim of this study is to contribute to the understanding of honor-related violence and oppression by analyzing how women describe their experiences of this in autobiographical books.

Labeling theory and stigmatization theory was used as the theoretical framework applied to the analysis. Based on our analysis, the study shows that there is a pattern of shame and stigmatization that is based on norm-breaking behavior and actions. The cultural norms and values are also seen as a cause of honor-related violence and oppression. This is because the men want to maintain their social status, which is of importance to the collective. In order to maintain standards of honor, the men practice physical, psychological and sexual violence. Social control has been shown to be a large part of psychological violence, where women are limited and controlled in their everyday life. Furthermore, the study shows that Swedish society contributes to the stigmatization of honor-related violence and oppression.

Keywords: Honor-related violence, shame, social control, stigmatization, Sweden.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställning	6
2. Tidigare forskning	7
2.1 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?	7
2.2 Olika uttryck av hedersrelaterat våld och förtryck	8
2.3 Religion och kultur	9
2.4 Migration och integration	12
3. Metod	14
3.1 Narrativ metod	14
3.2 Vetenskapsteoretisk ansats	15
3.3.1 <i>Presentation av självbiografierna</i>	17
3.4 Bearbetning	18
3.5 Tillförlitlighet	19
3.5.1 <i>Trovärdighet</i>	20
3.5.2 <i>Överförbarhet</i>	20
3.5.3 <i>Pålitlighet</i>	20
3.5.4 <i>Tillförlitlighet inom narrativ metod</i>	21
3.6 Etiska överväganden	21
3.7 Avgränsning	22
3.8 Arbetsfördelning	22
4. Teori	23
4.1 Stämplingsteori	23
4.1.1 <i>Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån stämplingsteorin</i>	24
4.2 Stigma och skam	24
4.2.1 <i>Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån stigma och skam</i>	25
4.3 Teoretiska begrepp	25
4.3.1 <i>Kollektivet</i>	25
4.3.2 <i>Patriarkala strukturer</i>	26
4.3.3 <i>Social kontroll</i>	26
5. Resultat	27
5.1 Analys	27
5.1.1 <i>Att legitimera våld i hederns namn</i>	27
5.1.2 <i>Social kontroll</i>	31
5.1.3 <i>Skam som en påminnelse om normbrytande handlingar</i>	33
5.1.4 <i>Kan man lita på samhället?</i>	35
5.1.5 <i>Vägen till en plats i det svenska samhället</i>	38
6. Slutdiskussion	43
7. Referenslista	45

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Sara, en femtonårig svensk-kurdisk kvinna, mördades av sin bror och kusin i december 1996. Hedersmordet på Sara blev det första kända i Sverige och skrev historia. Saras mamma berättar för media att pappan i familjen inte klarade av att Sara tog till sig den svenska ungdomskulturen, han accepterade inte hennes självständighet och hennes vilja att stå på egna ben. Likt Sara mördades Fadime Sahindal den 21 januari 2002 av sin pappa i åsynen av sin mamma och två systrar. Fadime Sahindals död anslöt sig till den växande raden av hedersrelaterade mord- eller mordförsök i Sverige (Wikan 2009). Det grova våldet är inte det främsta uttrycket för vad som faller under hedersideologin, det är inte den typen av våld som sker till vardags. Det som är en vardaglig företeelse för offer är den maktutövning samt de hot om våld och uteslutning som de får utstå var dag. Den mest brutala konsekvensen av hedersideologin är mord (Grutzky & Åberg 2013). Offentliga diskussioner om hedersrelaterat våld pekar ofta ut muslimer som förövare. I motsats till den massmediala bilden har forskning visat att det inte finns något automatiskt samband mellan religiös tillhörighet och hedersvåld. Forskningen visar även att tvångsäktenskap och hedersrelaterat våld inte är särskilt kopplat till religion (NCK 2010).

Under den senaste tioårsperioden har frågan om hedersrelaterat våld blivit allt mer uppmärksammas både i svensk och internationell offentlighet. Morden på Pela, Fadime och Sara som ägde rum under sent 1990- och tidigt 2000-tal ledde till en intensiv debatt i såväl medier som inom forskningen. Eftersom frågan om det hedersrelaterade våldet var omtalad blev den aktuell för den politiska dagordningen, vilket innebar att politiska åtgärder vidtogs i form av en ökad ekonomisk satsning. Den ekonomiska satsningen resulterade i inrättandet av fler jourboenden för utsatta kvinnor, kartläggning av problematiken samt utformandet av handböcker om ämnet (NCK 2010).

Heder och ära har varit speciellt förbundna med män och kan därför ses som ett könat begrepp. Det är kvinnorna som bär på skam och männen på heder, vilket genererar ett sätt att förstå begreppet ytterligare. Hedern är knuten till sexualitet, genom kvinnors ärbarhet, dygd och kyskhet. Kvinnors sexualitet är det mest väsentliga för hedern, när hedern går förlorad

krävs blodsoffer och offret kan vara kvinna eller man, barn som vuxen. Oftast är offret en ung kvinna som är på väg att bli vuxen (Wikan 2009).

Idag finns det en hel del litteratur som beskriver hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns dock en brist på kunskap om hur professionella bör arbeta med familjerna. Det finns vissa riktlinjer och förslag på hur socialtjänst och polisen kan arbeta, men det är fortfarande problematiskt hur professionella ska närma sig denna typ av familjekonflikt (Ouis 2021). Likt tomrummet gällande kunskapen om hur professionella arbetar finns det fortfarande väldigt lite forskning om kvinnors egna upplevelser av det hedersrelaterade våldet och förtrycket. År 2017 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. På grund av brist på information och statistik om hedersrelaterat våld och förtryck var kartläggningen inte möjlig att genomföra. Socialstyrelsen hävdar att hedersrelaterat våld och förtryck är ett område där kunskapen behöver utvecklas samt förutsättningarna för att ge stöd till de utsatta behöver förbättras. Med detta i åtanke är det ett svårt område att undersöka eftersom mörkertalet är stort (Socialstyrelsen 2019).

Den forskning vi fann syftar snarare till att förstå vilka det är som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kopplat till beskrivningar av begreppet heder men även hur hedersrelaterat våld och förtryck ska förstås. Utgångsläget tydliggör hur hedersrelaterat våld, ur utsattas perspektiv, är ett ämne som behöver undersökas ytterligare vilket gör ämnet vetenskapligt relevant för forskning. Med tanke på att det behövs en större kunskap om kvinnors egna erfarenheter samt att förutsättningar för att få hjälp och stöd behöver förbättras vill vi undersöka kvinnors berättelser i form av självbiografier. Som tidigare nämnt präglas hedersrelaterat våld och förtryck av kyskhetsnormer som främst drabbar kvinnor. Vi är medvetna om att även män och HBTQI+ personer utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men vi har valt att avgränsa studien till endast kvinnors berättelser.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att bidra till förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck genom att analysera hur kvinnor beskriver sina erfarenheter av detta i självbiografiska böcker.

1.3 Frågeställning

- Hur beskriver kvinnorna i självbiografierna att det hedersrelaterade våldet och förtrycket kommer till uttryck?
- Vilka kulturella normer beskriver kvinnorna att de förhåller sig till?
- Hur kan kvinnornas berättelser förstås i relation till stigma och skam och vilka konsekvenser kan detta tänkas få?

2. Tidigare forskning

Nedan har vi valt att presentera tidigare forskning inom hedersrelaterat våld och förtryck, kultur och religion samt migration och integration. Inledningsvis redogör vi för vad det hedersrelaterade våldet är och hur det uttrycker sig. Vidare presenterar vi forskning om hur familjer påverkas av kultur, religion, migration och integration.

2.1 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?

I artikeln *Hedersrelaterade familjekonflikter: Konsekvenser av förändrade normer i migrationsprocessen* redogör Ouis (2021) för att det hedersrelaterade våldet borde begripas ur ett intersektionellt perspektiv där religion, etnicitet, ålder och klass har en betydande roll. Ouis (2021) beskriver vidare att hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig mot våld i nära relation eftersom våldet planeras och utförs av ett kollektiv, inte en enskild förövare mot sitt offer som i våld i nära relation. Hedersrelaterat våld och förtryck grundar sig i en överlagd och avvägd bestraffning som riktar sig till personer som bryter mot hedersnormer och således drar skam över familjen. Kollektivet har en betydande roll inom hedersrelaterat våld och förtryck, där såväl män som kvinnor kan vara förövare och offer. De som främst drabbas av det hedersrelaterade våldet och förtrycket är den uppväxande generationen, barnen. Den sociala statusen är väsentlig för det hedersrelaterade våldet, det handlar om att få känna respekt och stolthet i andras ögon. Det handlar därmed inte om vad enskilda individer anser eller vet, utan det enda som är av relevans är vad ryktet säger och vad fasaden utåt visar. Kollektivet bedömer om hedern är bevarad eller har förlorats. Ouis (2021) belyser även hur hederskulturen framförallt handlar om att kvinnor ska bibehålla sin kyskhet. Att bevaka och garantera att kvinnorna bevarar sin oskuld intakt är männens uppgift i kollektivet. Bortsett från sexualiteten kontrolleras också andra beteenden och händelser som kan uppfattas som sexuell omoral. Ett exempel på detta kan vara aktiviteter som att umgås eller leka med andra barn av motsatt kön (Ouis 2021).

2.2 Olika uttryck av hedersrelaterat våld och förtryck

Rapporten *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* (Baianstovu et al. 2019) är en omfattande studie som bygger på både kvantitativa och kvalitativa delstudier. Sammantaget har över 230 personer i Sverige deltagit i olika former av intervjuer och ungefär 6 000 elever i årskurs nio har svarat på en enkät. Syftet

med studien var att genomföra en kartläggning av det hedersrelaterade våldet och förtryckets omfattning och karaktär. Rapporten visar att hedersrelaterat våld och förtryck kan uttryckas i olika former. Denna uppdelning mellan olika former av hedersrelaterat våld och förtryck är främst analytisk. I verkliga livet existerar de många gånger samtidigt och parallellt och de förstärker varandra (Baianstovu et al. 2019).

Inom hedersrelaterat våld och förtryck är fysiskt våld vanligt förekommande, men det psykiska våldet är vanligast. Det psykiska våldet uttrycks i form av ryktesspridning, begränsningar, hot, trakasserier och kontroll. De utsatta beskriver det psykiska våldet som en självklar del av vardagen inom hederskontexten. Det psykiska våldet kan även ha materiella och ekonomiska former, till exempel att de utsatta fråntas rätten att använda mobiltelefon, ha ett bankkonto, välja sina egna kläder eller att arbeta (Baianstovu et al. 2019).

Det fysiska våldet innebär allt från örfilar och knuffar till sparkar, slag och våld med tillhyggen. I några fall har det även slutat med mord. Inom det fysiska våldet kan det även förekomma inslag av isolering och kränkningar, till exempel att de utsatta blir misshandlade och inlåsta utan vatten, mat och sociala kontakter. En del våldshandlingar inom hedersrelaterat våld och förtryck begås för att förebygga normbrott. Syftet med detta är att garantera att hedersnormerna aldrig utmanas och uttrycks genom en strikt kontroll av ungas klädsel och sociala kontakter. Andra våldshandlingar begås när det gäller bestraffning vid normbrott. Dessa våldshandlingar sanktioneras av kollektivet och drivs av ett familjeöverhuvud, när bestraffningen har skett är hedern återupprättad. Både det bestraffande och förebyggande våldet begås för att återuppta eller bevara familjens eller släktens heder inför ett större kollektiv. Detta innebär att våldet är överlagt och offentligt (Baianstovu et al. 2019).

Vidare är sexuellt våld också vanligt förekommande inom hederskulturen. Denna typ av våld sker däremot sällan som en kollektivt sanktionerad bestraffning, utan snarare i det fördolda. Det är av stor vikt att belysa att hederskulturens tystnadskultur, oskuldsnormer och köns- och åldershierarkier medverkar till att pojkar och män, i det fördolda, kan utnyttja flickor och kvinnor sexuellt. Om flickor eller kvinnor berättar om sexuellt våld utsätter de sig för fara eftersom de beläggs med skam och skuld samt utsätts för bestraffningar och ryktesspridning. Det finns dock ett väsentligt undantag från mönstret kring sexuellt våld, det är att hbtqi+

personer får utstå kollektivt sanktionerade repressalier i form av så kallade korrigerade våldtäkter som kan planeras och genomföras kollektivt. Syftet med detta är att tillrättalägga och bestraffa köns- och sexualitetsrelaterade brott mot hedersnormerna, vilket skiljer sig från det sexuella våld som heterosexuella flickor och kvinnor får utstå i det fördolda (Baianstovu et al. 2019).

2.3 Religion och kultur

I rapporten *Unga kvinnor, frihet och heder: - om socialt arbete och hedersrelaterat våld* redogör Björktomta (2005) för tre delstudier som hon har genomfört, dessa presenteras under tre kapitel: *Flickor, frihet och heder*, *Socialt arbete* samt *Etiska värden*. Genom att presentera och analysera resultaten från dessa tre delstudier, syftar rapporten till att ge en klarare bild av arbetet med att motverka hedersrelaterat våld i Sverige och hur detta påverkar olika verksamheter och projekt.

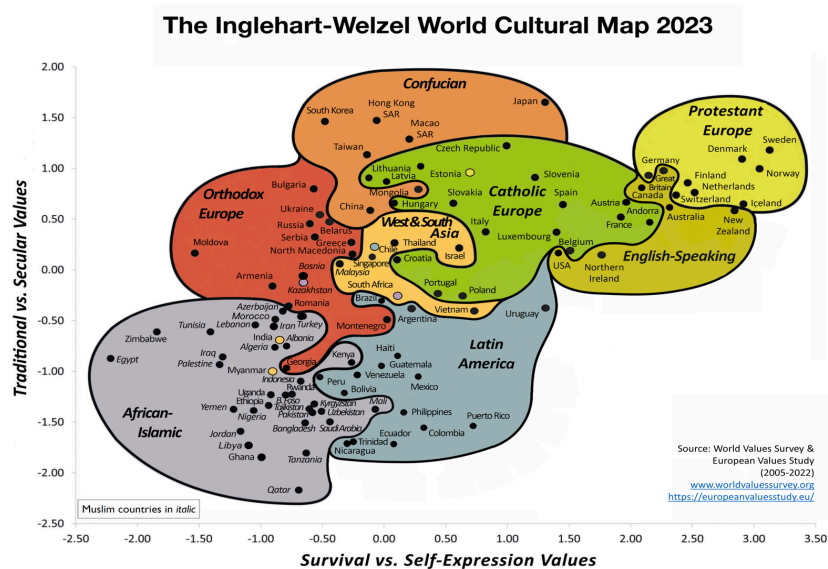
Björktomta (2005) belyser tre ståndpunkter som beskriver grunden till hedersmord, dessa ståndpunkter är sådana som Björktomta har funnit när hon undersökt hur fenomenet beskrivs i media. Den första uppfattningen är att hedersmord inte anses vara bunden av tradition utan av individuella handlingar. Den maktlöshet som en del invandrarmän kan känna inför den svenska kvinnosynen ses som ett argument för grunden till hedersmord. Med den första ståndpunkten menar de att det inte handlar om en krock mellan kulturer och religioner, snarare om en krock mellan livsstilar. Ytterligare argument för den första ståndpunkten är att våld mot kvinnor inte kan tillskrivas specifika religioner eller kulturer, det anses istället handla om former av maktmissbruk och förtryck. Resonemang om att kultur och religion är kopplade till hedersmord är, enligt den första ståndpunkten, inte enbart främlingsfientliga, utan de anses vara orimliga. Den andra ståndpunkten syftar till att belysa hur hedersmord bara är ännu ett uttryck för våld mot kvinnor, vilket anses vara ett globalt fenomen. Det är samma patriarkala förtryck oavsett vilken etnicitet individerna har. Den tredje och sista ståndpunkten påstår att hedersmord är kopplat till kultur och att morderna som sker har stöd av den kultur som dominerar i förövarens hemland. Med den tredje ståndpunkten belyser de att fenomenet hedersmord sker i flera länder från Mellanöstern, likaså inom kristna grupper (Björktomta 2005).

I studien *Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity* har Björktomta (2019) genomfört en kvalitativ intervjustudie tillsammans med elva unga flickor som har varit offer för hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga flickor upplevde olika typer kontroll och tillhörde patriarkala familjer i specifika kulturella eller religiösa sammanhang. Genom studien framkom två kärnbegrepp som var särskilt viktiga i familjerna: ”heder” och ”krav på kyskhet”. Resultatet av studien visar att det finns ett samband mellan de begränsningar unga möter och deras utsatthet för varierade former av våld. Det visade sig även finnas ett starkt emotionellt band mellan döttrarna och deras pappor. Resultaten visar även effekten av flickornas frihet, oavsett om de utsätts för fysiska övergrepp eller inte.

I studien av Björktomta (2019) diskuteras hur religiösa traditioner har spelat en specifik roll när det kommer till familjevärderingar, kön och sexuella normer. Genom historien har religioner som Islam, Judendomen och Kristendomen influerat synen på dessa områden. Dessa tre religioner poängterar vikten av traditionella normer och könsroller. De religiösa diskussionerna kan ha olika inverkan på familjer och individer, eftersom religionen kan fungera som en styrka och samtidigt finnas som ett stöd till familjens gemensamma värderingar. De traditionella religiösa diskussionerna kan också ha en negativ inverkan eftersom de i vissa fall kan hindra kvinnor från att exempelvis lämna våld och förtryck. Stereotypa könsroller, såsom mannen som överhuvud i familjen och kvinnans roll som mamma och hustru kan hindra kvinnor från att söka hjälp (Björktomta 2019).

De kulturella föreställningarna och värderingarna innefattar normer som syftar till vad som anses rätt och fel. Normerna inom de kulturella föreställningarna och värderingarna är inte individuellt konstruerade, utan de delas med andra medlemmar av den kulturella och sociala gemenskap som finns. Dessa normer är ”oskrivna regler”, som många gånger är outtalade och underförstådda av de som ingår i kollektivet (Ouis 2021). Normerna som existerar i en familj där våld förekommer anses vara en pusselbit i det hedersrelaterade våldet, eftersom familjens kulturella normer kolliderar med de svenska samhällets värderingar och normer. Framförallt när det handlar om kvinnosynen och fundamentala värde- och moralfrågor (Björktomta 2005). Om en flicka med bakgrund annan kulturell bakgrund till exempel bryter mot kulturella normer i sin familj påverkar det inte bara henne utan även hela familjestrukturen, således krävs det att hela familjen är med och löser de problem som uppstår (Björktomta 2005).

För att kunna analysera diverse normer i relation till olika nationaliteter genomför forskarnätverket World Value Survey en rad enkätundersökningar. Enkätundersökningarnas syfte är att identifiera människors värderingar i olika länder. Genom att flera länder deltar i studien har forskarnätverket med sin empiri kunna skapa en *World Value Cultural Map*. Denna karta uppdateras regelbundet och visar bland annat hur de nordiska länderna utmärker sig. Kartan, som uppdaterades 2023, visar hur Sverige har ett av de mest rationella förhållningssätten, tillsammans med andra nordiska länder. Sverige, jämfört med många andra länder, anses vara mer extrema i hur de är individualistiska och sekulariserade. Vilket skiljer sig från huvudsakligen muslimska länder där det går att se särskilt stora värderingsskillnader (Ouis 2021). *Traditional values* betonar vikten av religion, bandet mellan föräldrarna och barnen, respekt för auktoritet och traditionella värderingar inom familjen. Individuer som förhåller sig till dessa värderingar avvisar bland annat skilsmässa, abort och självmord. Samhällen som dessa ses bära på nationell stolthet och har ett nationellt synsätt. *Secular-rational values* har en motsatt syn på vikten av de traditionella värderingarna och lägger mindre vikt vid religion, familjetraditioner och makt. *Survival values* prioriterar ekonomisk och fysisk säkerhet. *Self-expression values* prioriterar bland annat ökad tolerans mot invandrare, homosexuella och jämställdhet (World Value Survey 2023).

Källa: World Value Survey (2023).

2.4 Migration och integration

En viktig del i det hedersrelaterade våldet är migrationsprocessen som påbörjas när en familj flyttar från sitt hemland till ett nytt land och stöter på integrationsproblem. För många familjer

som flyttar från sitt hemland har anpassning-, integrations- och migrationsprocessen medfört kraftiga ansträngningar på familjer, vilket har inneburit ökade konflikter inom familjen, speciellt för de ungdomar som är i en frigörelseprocess (Björktomta 2005). Risken för utövandet av grövre fysiskt våld ökar i de familjesammanhang som kännetecknas av exempelvis låg utbildningsnivå, fattigdom, stark religiös tro och statslöshet (Baianstovu et al. 2019).

I studien *Familjestrukturer i en förändrad miljö: Flyktingfamiljer från Mellanöstern i Sverige* vill Al-Baldawi (2018) illustrera de svårigheter och utmaningar familjer med patriarkala strukturer möter i sina anpassnings- och integrationsprocesser. Al-Baldawi har fokuserat på förändringar i familjestrukturen i allmänhet och särskilt de patriarkala familjekonstruktionerna. Studien bygger på Al-Baldawis långa kliniska erfarenhet från Orientalhälsan i Stockholm. Studien kompletterades med observationer och bedömningar/utredningar av invandrarfamiljer från Mellanöstern som genomfördes vid centret.

Al-Baldawi (2018) belyser att migration är kopplat till att bryta upp eller separera från något och kan bero på en rad olika saker. En del migrerar frivilligt och andra migrerar på grund av att de måste lämna sitt hemland. Vid en migrationsprocess bryts relationer och sätt att leva, individerna separeras även från platser och människor som de är vana vid. Att komma till ett nytt land innebär utmaningar som kan påverka individens nya liv. Migrationen innebär ett första möte med en eventuell ny kultur. Individen möter en ny folkgrupp som har andra normer, traditioner och seder som styr det vardagliga livet. Vidare beskriver Al-Baldawi (2018) att individerna som migrerar även möter en ny samhällsorganisation med en annan social uppbyggnad och andra normativa strukturer. I det nya landet kan det även bli en utmaning för individen med den nya arbetsmarknadens villkor och krav. Utmaningarna som nämns ovan innebär en anpassningsprocess hos individerna som migrerat. Den processen omfattar de förändringar och omställningar som förekommer hos individen i mötet med nya sammanhang. Anpassningen kan även ses som en funktionell balans mellan de sociokulturella element individerna bär med sig från sitt ursprungsland och de individerna ställs inför i det nya landet (Al-Baldawi 2018).

Vid anpassningen tenderar unga migranter att hamna i konflikter med sina familjer, eftersom den nya generationen tenderar att ta till sig majoritetens värderingar i det nya landet, medan den äldre generationen förblir trogen till ursprungslandets värderingar och blir ännu mer konservativa. Hur individerna anpassar sig på olika sätt kan leda till konflikter mellan den yngre och den äldre generationen. Konflikter uppstår över frågor som exempelvis handlar om vem som bestämmer över ungdomarnas sexualitet, vem de får skapa en familj med samt hur de ska förhålla sig till den äldre generationen i familjens hemland (Ouis 2021, s.218).

I studien *I migrationens och exilens spår: psykosociala konsekvenser av en förändrad familjestruktur* vill Al-Baldawi (1998) ge en bild av strukturella förändringar som äger rum hos familjer under migrationen och exilen. Vid genomförandet av undersökningen till studien observerade Al-Baldawi 28 familjer med bakgrund i Mellansöstern. Det framgår i studien hur många invandrarfamiljer finner styrka att klara migrationen och dess påfrestningar genom att använda sina egna erfarenheter samt hitta nya mekanismer för att tackla psykosociala problem som drabbar hela familjer eller någon av dess medlemmar.

Al-Baldawi (1998) skriver att vid integrering till det nya samhället kan familjer anpassa sig på olika sätt. Genom att välja den traditionella familjestrukturen kan föräldrarna tillsammans sträva efter att bevara de strukturer som familjen hade i sitt ursprungsland, utan att ta hänsyn till den nya omgivningen vid integrationen. För att åstadkomma detta kan familjen bilda ett ”skyddssystem” i sin omgivning för att bibehålla strukturerna. Den integrerade familjestrukturen innebär att familjer försöker förändra och acklimatisera sig efter de nya förutsättningarna i det nya landet. Mamman och pappan kan med denna familjestruktur anpassa sig till viss del, men tenderar att hålla sig inom de ramar som hemlandets övergripande traditioner och kulturella normer syftar till. Trots detta har den integrerade familjen generellt goda förutsättningar att skapa ett samspel med den nya omgivningen. Den assimilerade familjen har ofta brutit med sin egen kultur och ansträngt sig för att ordna ett familjemönster som liknar den nya omgivningen. På grund av det kan den assimilerade familjen stöta på en rad hinder vid integrationen eftersom de har svårt att bli accepterade av infödda i det nya landet, samtidigt som de inte längre känner någon trygghet i sina landsmän (Al-Baldawi 1998).

3. Metod

I detta kapitel kommer vi att behandla våra metodologiska val. Vi redogör för en narrativ metod samt socialkonstruktivismen som presenteras under avsnittet vetenskapsteoretisk ansats. Vidare redogör vi för vårt urval, bearbetning av metod, tillförlitlighet, etiska överväganden, avgränsning samt arbetsfördelning.

3.1 Narrativ metod

Det finns en rad olika sätt att studera berättelser på. Den narrativa metoden används för att studera berättelser som människor delar om sina liv och erfarenheter, vilket innebär att metoden används för att samla in och analysera muntliga eller skriftliga berättelser (Johansson 2005). Idén om att språket konstruerar den sociala verkligheten har blivit allt mer erkänd. Språket som genom berättelser, förklaringar och beskrivningar har en social aktivitet som är med och skapar identiteter, relationer samt värderings- och normsystem. Enligt den narrativa synvinkeln är konstruktionen av den sociala verkligheten en pågående process som sker genom interaktionen mellan människor och det omgivande samhället, där språket är av betydelse. Genom att analysera dessa berättelser kan vi få en förståelse av hur människor ser på sig själva och sin omgivning. Narrativ metod möjliggör även en förståelse om hur människor använder sina berättelser för att skapa och bekräfta sociala strukturer, relationer och identiteter (Johansson 2005).

Den narrativa metoden sägs också vara lämplig när en systematisk jämförelse ska genomföras av en berättelse, genom att analysera en berättelse med andra liknande berättelser. Således kan varje berättelse representera ett fall som därefter kan jämföras med ett annat fall, med syftet att kunna förstå hur de skiljer sig åt eller vad som förenar dem (Haydén 2008). Narrativ metod är det mest relevanta metodvalet för oss eftersom vi i vår undersökning är intresserade av få en djupare förståelse om hur kvinnorna själva skapar berättelser om hedersrelaterat våld och förtryck. Med den narrativa metoden ges personerna som berättar möjligheten att själva göra egna tolkningar med sig själv i centrum (Johansson 2018). För oss innebär metoden att vi studerar och analyserar deras berättelser för att kunna bidra till förståelsen om hedersrelaterat våld och förtryck.

3.2 Vetenskapsteoretisk ansats

Socialkonstruktivismen innebär att människor utformar en egen kunskap i samspel med andra. Denna kunskap uppdateras ständigt när vi får nya erfarenheter och måste förstås i ett sammanhang (Dahlin-Ivanoff 2015). Individens identitetstruktur kan med socialkonstruktivism konstrueras och omkonstrueras. Detta är något som sker via sociala interaktioner och kulturella aktiviteter. Inom socialkonstruktivism uppfattas jaget som mångdimensionellt. Med användandet av språket kan individen förmedla hur denne talar om sig själv och andra, vilket möjliggör olika former av jagkonstruktioner. Via narrativa beskrivningar, dialoger och i samspel med andra blir det möjligt att konstruera olika röster eller egna visuella uttryck (Larsson et al. 2008).

Inom socialkonstruktivismen är kunskapen som människor har och producerar om världen inte en generell eller objektiv sanning, kunskapen bör istället ses som en av många versioner av sanning (Johansson 2005). Socialkonstruktivismen grundar sig i att ifrågasätta givna koncept och på så sätt studera dem som subjektiva föreställningar formade av en individs sociala miljö, kulturella bakgrund och socialt konstruerade världsbild. Socialkonstruktivismen innebär även att identifiera sambandet mellan de sociala konstruktioner och föreställningar som är historiskt och kulturellt formade (Burr 2003). I vår studie gäller detta hur individer inom hederskontexten agerar. Begrepp som blir av relevans för oss ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är till exempel könsroller, genus, maskulinitet och femininitet. Vidare blir det viktigt hur innebörden av begreppen konstrueras i hederskulturella samband.

Socialkonstruktivismen sägs vara den mest användbara utgångspunkten vid narrativa studier eftersom det centrala är relationen mellan jaget, sociala strukturer och identitet (Crossley 2000). Socialkonstruktivismen betonar språkets betydelse vilket hör ihop med den narrativa metoden eftersom den söker mening i bland annat texter. Med socialkonstruktivismen kan vi förstå andra individer och hur de skapar mening, vilket gäller även skapandet av narrativ.

3.3 Urval

Det finns en rad olika metoder för att samla in relevant material vid genomförandet av en kvalitativ undersökning. För att hitta relevant material till vår undersökning har vi valt att använda oss av målstyrt urval, även kallat ändamålstyrt urval som syftar till att forskaren

väljer ut fall på ett sätt som är av relevans för undersökningen och dess forskningsfrågor. Vid insamling av material har vi även bekantat oss med bekvämlighetsurval, vilket innebär att forskaren valt ut individer som av en tillfällighet dykt upp (Bryman 2018). Vi har tillsammans valt ett urval baserat på våra kriterier, som är självbiografier skrivna av kvinnor i Sverige som har upplevt hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att använda oss av ovan nämnda metoder möjliggör det för oss att på ett strategiskt sätt välja ut de självbiografier som vi anser vara av mest relevans för vår studie.

För att få tips om vilka självbiografier som berör kvinnor i Sverige och som har upplevt hedersrelaterat våld och förtryck, publicerade vi ett inlägg i facebookgruppen ”Socionom” (med 23 000 medlemmar). Inlägget genererade ett tjugotal tips på självbiografier som handlade om individer som upplevt hedersrelaterat våld och förtryck. Eftersom vi fick tips om självbiografier skrivna av personer som inte har utgångspunkt i Sverige valdes de bort, likaså även självbiografier som var skrivna av män. En bok som vi blev tipsade om, via inlägget, och som vi ansåg vara av relevans för vår studie var *Vem har sagt något om kärlek* av Elaf Ali (2021). Boken består av hennes egna beskrivningar om hur ett hedersstyrt liv kan se ut i Sverige vilket vi ansåg vara av relevans.

Vi valde därefter att fortsätta vår sökning på hemsidan för Helsingborgs stadsbibliotek där vi kunde använda oss av deras sökmotor. Sökorden vi använde oss av var ”heder” och ”självbiografi”. Sökningen resulterade i enbart två resultat av utgåvan *Vilsen längtan hem: en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning* skriven av Melissa Delir (2009).

Beskrivningen av boken fanns kopplad till utgåvans titel och genererade en tydlig bild om att boken var en självupplevd berättelse om det kristna hedersrelaterade våldet och förtrycket som utspelas i Sverige.

Eftersom vi var intresserade av att få en bild av hur dessa kvinnor talade om sina böcker, gick vi in på YouTube för att söka efter intervjuer med kvinnorna. Vi visste att Nyhetsmorgon tidigare intervjuat författare, därför sökte vi efter ”Nyhetsmorgon hedersförtryck”. Sökningen resulterade i ett flertal intervjuer med kvinnor som upplevt hedersrelaterat våld och förtryck, och som även skrivit en bok om det. En kvinna som vi tidigare inte kände igen var Maria Rashidi. Maria Rashidi och Elisabet Omsén (2018) är författare till boken *Bränd*

Frihet. I intervjun berättar Maria om sin bok och hur hon i den, tillsammans med Elisabet Omsén, har skrivit om de förtryck och våld hon fått uppleva i hederns namn.

3.3.1 Presentation av självbiografierna

I tabellen nedan ges en sammanfattning av de tre böcker som ligger till grund för vårt empiriska material. Böckerna är skrivna av tre kvinnor som idag är bosatta och har levt under hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Genom böckerna har vi fått ta del av hur det hedersrelaterade våldet och förtrycket utspelar sig från slutet av 1980-talet in i 2000-talet i Sverige. Melissa och Elaf får vi följa under tonåren in i vuxen ålder och Maria i vuxen ålder. Av relevans för studien blir även kvinnornas kulturella tillhörighet eftersom de kommer från olika religioner. Melissa kommer från en kristen bakgrund, Maria och Elaf kommer från en islamsk bakgrund. I böckerna får vi ta del av religionernas betydelse för upprätthållandet av hedersnormer.

Författare, år, land	Titel	Sammanfattning
Ali, Elaf. 2021 Sverige 233 s.	<i>Vem har sagt något om kärlek: Att bryta sig fri från hedersförtryck</i>	Elaf flyr tillsammans med sin mamma och syskon från Irak till Sverige. De bosätter sig i en by utanför Kristianstad. Efter det att Elaf får sin första mans ses hon nu som en kvinna. Elaf får inte göra samma saker som tidigare och begränsas allt mer av hedersnormer. Elaf berättar i sin bok hur hon under sin uppväxt får kämpa för rätten att bestämma över sitt eget liv och hur det är att stå emot föräldrarnas krav.
Delir, Melissa 2009 Sverige 107 s.	<i>Vilsen längtan hem: En sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning</i>	Som treåring kommer Melissa tillsammans med sin familj från Syrien till Sverige. Fram till dess att Melissa fyllde 18 år levde hon under en kristen hederskultur präglad av psykiskt och fysiskt våld. Melissa tog sedan det svåra

		beslutet och bestämde sig för att fly från sin egen familj. Trots att Melissa befann sig på ett skyddat boende försökte hon vara sina föräldrar till lags.
Omsen, Elisabet & Rashidi, Maria 2018 Sverige 269 s.	<i>Bränd frihet</i>	Maria växer upp i Iran och flyr i vuxen ålder till Sverige tillsammans med sina barn och make. Maria berättar hur hon under 18 år lever under hedersrelaterat våld och förtryck, innan hon till slut begär ut skilsmässa. Som svar på skilsmäsoansökan kastar maken syra i Marias ansikte, motivet var att om han inte kunde äga henne skulle ingen annan heller få göra det.

3.4 Bearbetning

I användandet av den narrativa metoden blir det av vikt hur vi organiserar materialet.

Innehållsanalys är en metod inom den narrativa metoden som syftar till att systematiskt bryta ner och kategorisera textinnehåll, för att således kunna svara på bestämda forskningsfrågor (Boréus & Kohl 2018). För oss blir innehållsanalys inom den narrativa metoden av relevans eftersom det studerade ämnet definieras ytterligare. Därefter dras separata yttranden i texten fram, klassificeras och samlas i kategorierna. Kategorier som används kan i vissa fall bestå av enskilda ord, vilket genererar en mer avgränsad kategori. I andra fall kan kategorierna användas på ett bredare sätt som kan vara mer händelseförklarande (Robertson 2018).

Avsikten med innehållsanalys är att undersöka ett bredare urval av text på ett vis som är konsekvent för samtliga delar.

Vidare kommer vi att använda oss av manuell kodning kopplat till den narrativa metoden, vilket innebär att kodningen görs enbart av människor utan hjälp av dator (Boréus & Kohl 2018). Trots att datorer kan göra avancerade tolkningar tycker vi att vår studie kräver djupgående analyser, tolkningar samt bedömningar av textmaterialet gjorda av människor, eftersom vi besitter förmågan att förstå den djupare kontexten. Vi har även möjligheten att anpassa vår kodning på ett enklare sätt utifrån våra frågeställningar vilket en dator inte kan

göra på samma sätt. Kodning är sammankopplat med förekomsten av något som framgår i texter, detta kan exempelvis vara ord. Med ett kodschema går det att se i detalj vilka noteringar som ska göras av de texter som analyseras. För att kunna genomföra en kodning är det av vikt att bekanta sig med de material som ska analyseras, detta genom att läsa igenom hela eller delar av materialet innan utvecklingen av kodschemat (Boréus & Kohl 2018).

Vid genomförandet av vår analys har vi båda läst alla böcker och först analyserat dessa enskilt. Vi började läsa boken *"Vem har sagt något om kärlek"* (2021) av Elaf Ali. Under tiden vi läste respektive bok markerade vi samt skrev ner citat som vi ansåg vara intressanta och av relevans för våra undersökningsfrågor. Efter att vi genomfört en enskild analys av materialet analyserade vi det tillsammans genom att jämföra våra markeringar och anteckningar från böckerna. Vid den gemensamma analyseringen av självbiografierna diskuterade vi hur vi tolkat materialet samt generella reflektioner om böckerna. På samma vis valde vi att fortsätta arbeta med de andra två självbiografierna och slutligen jämföra dem med varandra. Eftersom vi vill jämföra berättelserna med varandra blir den narrativa metoden behjälplig eftersom varje berättelse kan representera ett fall som således kan jämföras med ett annat. För att kunna jämföra böckerna med varandra och göra en djupgående analys valde vi att kategorisera citaten vi fann intressanta. Vi valde ut fem färger som symboliserar olika kategorier, därefter skapade vi ett dokument där vi strukturerade upp citaten efter färg med författarens namn högst upp. På så vis fick vi en tydlig överblick om vad som förenar författarnas berättelser och vad som skiljer dem åt.

Med användandet av den narrativa metoden fick vi ta del av hur författarna använder sig av språket för att konstruera sin sociala verklighet. Vi gavs även möjligheten att få en förståelse för hur kvinnorna ser på sig själva och sin omgivning. Även hur kvinnorna använder sina berättelser för att skapa och bekräfta sociala strukturer, relationer och identiteter.

3.5 Tillförlitlighet

När det gäller den kvalitativa metoden finns det fyra delkriterier för att uppnå tillförlitlighet. Bryman (2018) presenterar dessa fyra kriterier med utgångspunkt i Lincoln & Guba. De fyra delkriterierna är följande: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt objektivitet. Nedan presenteras samtliga bortsett från objektivitet. Vi kommer även redogöra för hur vi uppnår tillförlitlighet utifrån den narrativa metoden. I denna studie har vi valt att bortse från

objektivitet, eftersom socialkonstruktivismen problematiserar kriteriet. Objektivitet handlar om att styrka och konfirmera, men även att säkerställa att forskaren har agerat i god tro (Bryman 2018). Objektivitet blir svårt att uppnå eftersom socialkonstruktivismen kräver att vi kan ifrågasätta givna koncept och på så vis studera dem som objektiva föreställningar formade av författarnas sociala miljö, kulturella bakgrund och socialt konstruerade världsbild.

3.5.1 Trovärdighet

Trovärdighet i kvalitativa studier utgår från att det inte finns en definitiv sanning, det är snarare forskarens arbetsgång och prioriteringar som avgör studiens trovärdighet. På så sätt kräver detta att forskningen säkerställs med hjälp av ställningstaganden om beskrivningar av den sociala verkligheten genom hela forskningsprocessen. Detta möjliggör att beskrivningen av forskningen blir accepterad i andras ögon (Bryman 2018). För att uppnå trovärdighet i vår studie kommer vi att berätta om våra tankebanor under analysarbetet av det empiriska materialet. Detta ger läsaren möjlighet att se vår arbetsgång och vilka resonemang som ligger till grund för vårt resultat.

3.5.2 Överförbarhet

Normalt sett inom den kvalitativa forskningen berör studien en liten grupp eller individer med gemensamma nämnare. Kvalitativa studier eftersträvar resultat som fokuserar på det kontextuellt unika och på meningen hos eller betydelsen av det som analyseras. Dessutom är det läsaren, inte forskaren, som avgör om resultaten kan överföras till andra eller liknande situationer i andra sammanhang. Det är i själva verket läsaren som, på grundval av de detaljer som framkommer av forskningen, avgör om de kan överföras till andra sammanhang (Bryman 2018). För att uppnå överförbarhet i vår studie är det viktigt att våra beskrivningar är noggranna och tydliga. På så sätt kan läsaren i sin tur avgöra huruvida resultatet kan appliceras i andra kontexter.

3.5.3 Pålitlighet

När det gäller pålitlighet i det här sammanhanget innebär det att forskningen har utförts så grundligt som möjligt, vilket ökar trovärdigheten. Detta stöds ytterligare av ett väl utformat arbetsflöde och utnämningen av en korrekturläsare som kontrollerar texten medan den skrivs (Bryman 2018). Genom studiens gång har vi redogjort och motiverat för våra val av metod, urval, teori och vetenskapsteoretisk ansats. Detta påvisar att vi grundligt har övervägt vad som är av relevans för studien samtidigt som vi är transparenta gentemot läsaren.

3.5.4 Tillförlitlighet inom narrativ metod

Inom den narrativa metoden finns det en rad kriterier som bör användas vid granskningen av dess tillförlitlighet. För att uppnå en hållbar analys är det av vikt att den är av hög kvalitet, genom att redogöra för mängder av citat och presentera förslag på alternativa förklaringar kan vi uppnå detta. Detta kriterium hjälper läsaren att bedöma analysens antaganden och hur de har tolkats, samtidigt som tillförlitligheten ökar (Johansson 2005). Något som också sägs påverka analysen är forskarens förståelse kring ämnet (Riessman 2008). För att ge läsaren möjlighet att förstå hur kvinnorna uttrycker sina berättelser blir det av vikt att presentera citat från böckerna. Därmed kan läsarna tillgodogöra sig kvinnornas berättelser på ett sätt som är oberoende av våra tolkningar av materialet, vilket ökar tillförlitligheten och analysens kvalitet. Med detta kriterium i åtanke är det viktigt för oss att visa läsaren citat från självbiografierna, som ligger till grund för våra analyser och tolkningar. Detta skapar möjlighet för läsaren att själv bedöma hur de upplever våra tolkningar. Sett till att vi är två som analyserar vår valda empiri får vi möjlighet till fler tolkningar av materialet, vilket också genererar en ökad tillförlitlighet.

3.6 Etiska överväganden

Det finns fyra grundläggande etiska principer att förhålla sig till vid genomförandet av en studie. Principerna är följande: informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet. Enligt informationskravet ska forskaren informera de berörda parterna om syftet med undersökningen. Samtyckeskravet innebär de berördas egna rätt att bestämma över sin medverkan. Med nyttjandekravet menas att uppgifter gällande de berörda endast får användas i forskningsändamål. Enligt konfidentialitetskravet ska personuppgifter gällande de berörda förvaras på ett sätt att obehöriga inte kan nå dem (Bryman 2018). Dessa principer är dock inte tillämpbara i vår studie, eftersom vi kommer att undersöka kvinnors berättelser genom självbiografier. Detta innebär att texterna och uppgifterna som vi använder oss av redan är publicerade för offentligheten med författarnas godkännande. Behovet av informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav eller nyttjandekrav föreligger därmed inte.

3.7 Avgränsning

Vi har valt att fokusera på kvinnor som har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Detta för att kunna få en överblick om hur kvinnorna berättar hur problematiken

utspelar sig i Sverige. Vi är medvetna om att både män och kvinnor blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige men eftersom kvinnor till större del lever med hedersrelaterat våld och förtryck valde vi att förhålla oss till deras berättelser. Ytterligare anledning till varför vi valt att förhålla oss till berättelser från kvinnor i Sverige är för att kunna göra en mer djupgående analys. Hade vi använt oss av fler böcker från olika delar av världen finns det en risk att analysen inte blir djupgående, vilket vi önskar. Med hänsyn till uppsatsens omfattning upplever vi inte heller att det finns utrymme för att både analysera männens och kvinnornas perspektiv. För oss var det av vikt att hitta självbiografier av kvinnor med olika religioner, detta för att möjliggöra en mer djupgående analys. Därav är böckerna skrivna av kvinnor med kristen eller islamsk bakgrund. Det var även av vikt att självbiografierna skulle vara skrivna i olika årtal för att se hur det hedersrelaterade våldet och förtrycket har sett ut över tid.

3.8 Arbetsfördelning

Under arbetet har vi haft en jämn arbetsfördelning av de olika delar som uppsatsen berör. Tillsammans har vi formulerat uppsatsens problemformulering, syfte samt frågeställningar. Likaså metodavsnittet, kunskapsläget och själva analysen. För att kunna få en fördjupad analys ansåg vi att det var av relevans att vi båda skulle läsa självbiografierna, detta för att sedan kunna diskutera våra olika åsikter och tankar om böckerna.

4. Teori

Vid genomförandet av denna studie har vi funnit två perspektiv som vi anser vara av relevans. Nedan presenterar vi Howard S. Beckers (1963/2006) stämplingsteori samt Erving Goffmans (1963/1990) teori om stigma och skam. Vi lyfter även tre begrepp som vi anser kompletterar våra två huvudteorier och som ger oss verktyg för att förstå samt tolka kvinnornas berättelser om hedersrelaterat våld och förtryck.

4.1 Stämplingsteori

Beckers (1963/2006) stämplingsteori handlar om hur avvikelser produceras av samhället och är en konsekvens av att andra implementerar regler och straffåtgärder på de personer som anses överträda reglerna. På så vis är avvikelserna inte ett särdrag eller en handling som överträdaren bär. Handlingar som omgivningen reagerar på betraktas som avvikande. På grund av detta blir teorin användbar i syftet att problematisera omgivningens reaktioner av handlingar. Enligt Becker (1963/2006) skapar sociala grupper specifika sociala regler som innebär att individer ständigt implementerar sina regler på andra. Individer som ständigt implementerar regler tenderar att applicera dessa regler mot andras vilja och utan deras samtycke. Vilket beteende eller vilken handling som anses vara onormal kommer att variera över tiden, mellan sociala grupper och vem det påverkar. Det spelar också roll vem som gör det eftersom vissa människor har fler regler och straffåtgärder än andra (Becker 1963/2006).

Stämpling sker under samspelet mellan de som uppfattas som avvikande och de som tillämpar reglerna på dem. Begreppet ”utanförstående” används för att hänvisa till människor som av andra bedöms vara avvikande. Termen ”avvikarkarriär” innefattar en process mot ett stadigt avvikande beteendemönster. En av huvuduppgifterna i denna process är upplevelsen av att bli sedd och offentligt utmärka sig som en avvikare. Att ta detta steg är inte en fråga om tvångsval, utan om regler som gäller för individer. Det har en avgörande betydelse att stämplas som avvikande, det kan leda till konsekvenser som drabbar individens självbild och fortsatta engagemang i det sociala sammanhanget (Becker 1963/2006). Becker (1963/2006) diskuterar också hemligt avvikande och beskriver det som en legitim handling som omgivningen inte lägger märke till eller bryr sig om. Handlingen döljs och undanhålls från de som inte avviker.

4.1.1 Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån stämplingsteorin

Med stämplingsteorin synliggörs hur kollektivet stämplar vissa människor som avvikande. Människor som stämplas som avvikande riskerar också att uteslutas från gemenskapen (Hussein 2017). Hussein (2017) tillämpar stämplingsteorin på hederskulturen och menar att det går att notera hur kollektivet särskilt tenderar att stämpla varje sexuellt avvikande kvinna som oren och omoralisk. Männerna i kvinnans familj och släkt stämplas som svaga och odugliga.

Enligt Payton (2014) kan familjens heder ses i hur kvinnor agerar i förhållande till sin kropp och kön, vilket är direkt relaterat till skam och förnedring. Den kvinnliga medlemmens beteende ses av hela familjen. För att upprätthålla familjens heder måste kvinnor hålla sig till de seder och traditioner som finns inom gruppen, kollektivet. Kvinnorna måste visa ödmjukhet och lydnad mot männen, och männen måste kontrollera kvinnorna i familjen så att de beter sig enligt gruppens normer. De kvinnliga familjemedlemmarnas ära tillhör gruppen och de är ansvariga för gruppens släktnamn. Det betyder inte att kvinnor associeras med kulturella normer för hur de ska bete sig, utan också om tillämpningen av jämförande bestraffningar när familjemedlemmar bedöms ha brutit mot normerna och därmed varit avvikande (Payton 2014).

4.2 Stigma och skam

Stämpling kan generera en stigmatisering av grupper som stämplas som avvikande (Payton 2014). Begreppet ”stigma” användes ursprungligen för att åberopa kroppsliga tecken som är utformade för att avslöja något avvikande om individers moraliska status. Människor som är stigmatiserade ses som underordnade eller felaktiga, och dessa individer ses som avvikande i förhållande till normerna. Således leder detta till konstruktion av stereotyper avseende specifika grupper, dessa grupper riskerar även att drabbas av social exkludering samt minskade livsmöjligheter. Normerna inom stigma är kopplade till identitet och ”att vara”. Misslyckande eller framgång med upprätthållandet av normer har en direkt inverkan på individers psykologiska integritet. På gruppnivå stigmatiseras därför individer som uppfattas som gruppmedlemmar med underordnade eller felaktiga egenskaper (Goffman 1963/1990).

Goffman (1963/1990) skriver att det även på individnivå är möjligt att bli stigmatiserad, detta eftersom individen misslyckas med att leva upp till vad samhället kräver av denne. Vidare

menar Goffman att de normer individen tar till sig från samhället utrustar denne för att vara mer levande, trots att övriga ser individen som ett misslyckande. Detta genererar en känsla hos individen att denne inte uppfyller vad denne verkligen borde vara. Vanligt förekommande är att den som bär på ett stigma därför försöker att undanhålla det, individen gör det exempelvis genom att inte visa öppet hur det är och inte heller tala om det. Således menar Goffman (1963/1990) att skam är en central risk som uppstår när en individ förmodar att dennes egenskaper är felaktiga eller saknas. Dessutom får stigmatiseringen individen att dra sig tillbaka från sociala interaktioner, vilket kan leda till förvirring, nedstämdhet och ångest.

4.2.1 Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån stigma och skam

Ett kännetecknande drag hos de grupper som betraktas som stigmatiserade är att de är speciellt utsatta för skam i form av förödmjukelser, nedsättande och nedlåtande beteende samt förakt. Dessa individer betraktas som mindre värda i många människors ögon (Starrin 2011).

Starrin (2011) menar att skam kan ses som en konsekvens av andra personers bedömningar, som individen bekräftar då denne inte kan leva upp till det som förväntas av en fullt moralisk och respektfull individ. Vidare beskriver Starrin (2011) två typer av skam. Den första typen är förenad med ilska och upprördhet, detta är något som en hedervärd man känner efter att ha blivit utmanad och besegrad. Den andra typen av skam är förenad med självförakt och självtvivel, detta är något som individer som inte har tagit hämnd, erhållit kompensation eller förlikning känner. Således behöver den som har utsatts för en annan persons förnedring vidta åtgärder för att inför sig själv och andra bevisa att denne är en hedervärd person. Om tillfälle för repressalier inte ges och inga förlikningar uppstår är det för sent, konsekvensen blir därav att personen drabbas av vanära och deras sociala status sjunker (Starrin 2011).

4.3 Teoretiska begrepp

Nedan presenteras tre begrepp som vi anser kompletterar våra huvudteorier, dessa begrepp används som ett verktyg för att förstå och tolka kvinnornas berättelser.

4.3.1 Kollektivet

Inom det hedersrelaterade våldet anses *kollektivet* ha en betydande roll. Hedern bärs upp av *kollektivet* och är oftast familj, släkt eller klan. Dessa har tillsammans ett gemensamt ansvar för hederns upprätthållande (Ouis 2021). Sammantaget kan *kollektivet* ses som en större grupp

individer som håller samman på grund av ett gemensamt intresse, kollektivet strävar efter att upprätthålla samma normer och regler vilket påverkar stämpling. Med stämplingsteorin går det att synliggöra hur specifika grupper stämplar individer som anses avvikande.

4.3.2 Patriarkala strukturer

I den traditionella patriarkala familjen beskrivs pappan som överhuvud och ansvarig för alla relationer, både inom och utanför familjen. Hierarkin består av pappan, farfar, morfar, mamman och deras respektive släktingar, med barnen som kommer efter. Sönerna prioriteras före döttrarna, oavsett ålder. Kvinnan ses som en del av mannen snarare än en självständig individ med egna rättigheter. Familjen betraktas som den största källan till trygghet, både socialt och ekonomiskt, snarare än samhället (Al-Baldawi 1998). De patriarkala strukturerna blir av relevans inom stämplingsteorin eftersom kvinnorna anses vara underordnade män. Männen har som uppgift att kontrollera att kvinnorna i familjen efterlever normerna, därför är männen också de som ansvarar för vilka straffåtgärder som ska upprättas vid avvikande beteende. Är pappan i familjen inte tillgänglig faller ansvaret av upprätthållandet på den nästa i det hierarkiska ledet.

4.3.3 Social kontroll

En allmän förståelse av social kontroll beskriver Cinthio (2023) är att den utgör en systematisk reaktion på avvikande handlingar. Samtliga sociala organisationer är i behov av kontroll och klassifikationer för att på så vis ha möjlighet att identifiera vad som hotar befintligheten och ordningen. Cinthio (2023) menar att detta har medfört en konfliktlösning och självreglering på individ- och gruppnivå, utan statens eller andra institutioners medverkan. Social kontroll kan beskrivas som medvetna regleringsmekanismer för att återupprätta de handlingar som kan ge konsekvenser för den sociala ordningen. Med social kontroll kan individer styra över stigmatisering och känslan av skam. Den sociala kontrollen innebär individers självreglering (Cinthio 2023). Social kontroll kan med stämplingsteorin tolkas som att individer kan finna sig i situationer med hårda begränsningar, vilket beror på att de inte får ha ett avvikande beteende som kan dra skam över familjen.

5. Resultat

5.1 Analys

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för vår analys av självbiografierna. Utifrån analysen av empirin har det framkommit fem teman. Dessa teman är följande: *uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck, social kontroll, skam, kultur och att komma in i samhället*. I dessa teman synliggör vi författarnas berättelser. För att utföra en narrativ analys redovisar vi hur författarna framställer sin verklighet, samtidigt som vi kommer att jämföra de olika självbiografierna för att se eventuella likheter och skillnader.

I analysen presenterar vi citat som är tagna ur självbiografierna, med syfte att förtydliga våra tolkningar och presentera olika konstruktioner som författarna gör kring de olika teman. Slutligen kommer vi att presentera en avslutande diskussion som sammanfattar vår studie och dess resultat.

5.1.1 Att legitimera våld i hederns namn

I självbiografierna redogör författarna för olika uttryck av hedersrelaterat våld och förtryck, där män genomgående framställs som förövare och kvinnor som offer. Vidare skildrar författarna en maktstruktur där kvinnorna är underordnade männen, som är familjens överhuvud. Samtliga berättelser har möjliggjort identifiering av hedersrelaterat våld och förtryck i form av psykiskt och fysiskt våld. De olika formerna av våld kopplas i kvinnornas beskrivningar till upprätthållandet av familjens heder, vilket också beskrivs rättfärdiga våldet.

Det psykiska våldet skildras genomgående i samtliga självbiografier och beskrivs av författarna vara det som sätter djupast sår i kvinnorna. Det psykiska våldet uttrycks framför allt genom skällsord, kränkningar, kontroll och hot. Det fysiska våldet uttrycks genom slag och sexuellt våld. Författarna berättar återkommande om psykiskt våld i form av kränkningar som de utsatts för i syfte att förminska dem och deras självbild. Männen har utövat våldet genom användning av skällsord eller genom att ta ifrån dem saker som de håller kära. Att skuldbelägga kvinnorna och hålla dem ansvariga för männens handlingar är också återkommande i berättelserna. I samtliga självbiografier beskrivs hot om att bli berövade livet om kvinnorna inte efterlever hedersnormerna. I följande citat skildras författarnas upplevelser av det psykiska våldet och i det första citatet får vi ta del av hur Melissas pappa skuldbelägger

henne för att ha dragit skam över familjen när de befinner sig i Syrien för att Melissa ska giftas bort. Melissa, enligt hennes pappa, drar skam över familjen för att hon inte längre vill giftas bort.

Melissa:

Du har förstört mitt liv, först i Sverige och nu här. Och hur kan du förstöra dina syskons liv på detta sättet? På grund av dig kan vi inte återvända till Sverige. Vi har sålt huset. Vi har inget kvar där längre. Är du nöjd nu? Var det så du ville ha det? Hur ska jag kunna få jobb här? Hur ska jag kunna försörja er? (Delir 2009, s.74).

Elaf:

Att jag fått mens innebär att jag inte får göra något på fritiden eller ha en hobby utanför hemmet. (Ali 2021, s.20).

Maria:

Att bli kallad hora tillhörde numera min vardag. I min kultur är det ett av de mest förolämpande och kränkande skällsord man kan utsätta någon annan för. Att säga till en medmänniska att hon är en hora, är att smutsa ner dennes heder. En förolämpning med avsikt att förminska och kränka. (Rashidi & Omsén 2018, s.147).

Maria beskriver att inom hederskontexten läggs skulden på kvinnan när hon blir slagen, för att det innebär att kvinnan gjort något fel. Om en kvinna inte drar skam över familjen eller smutsar ner familjens heder och är en fin kvinna, bestraffas hon inte. Det är därmed upp till kvinnans beteende om hon blir slagen eller inte. Detta innebär att männen bestämmer hur kvinnorna bör bete sig och vad som är rätt och fel. Kvinnan har ingen rätt att bestämma och är den som får lida om hon inte följer mannens regler och principer. Genom skuldbeläggning styr männen kvinnornas beteende och påverkar dem till att handla och bete sig efter deras önskan.

Det psykiska våldet i form av hot resulterar i en konstant rädsla hos kvinnorna. En rädsla som begränsar deras sätt att leva, eftersom de inte vågar gå emot familjens normer och värderingar. Med hoten har kvinnorna fått en medvetenhet om vilka konsekvenser som väntar om de inte upprätthåller hedersnormerna eller lyder. Vetskapen om konsekvenserna av en handling eller beteende påverkar kvinnornas livsval och tankesätt. Ett exempel på när rädslan får Maria Rashidi att göra saker hon inte vill är när hennes man Rahman tar henne till en utkiksplats på

en hög klippa och börjar putta henne mot stupet. I sista sekund tog han tag i hennes kläder och drog tillbaka henne. I rädsla för att dö tog hon efter denna händelse initiativ till sex, fast hon egentligen inte ville.

Maria:

För att överleva gjorde jag det enda jag kunde göra i en sådan situation, jag tog initiativet till sex. Rahman var inte nöjd förrän vi legat med varandra fyra gånger. Sex var det vapen jag alltid kunde ta till för att få honom på andra tankar. (Rashidi & Omsén 2018, s.57).

Maria Rashidi är den enda av de tre kvinnorna som beskriver att hon blivit utsatt för sexuellt våld. Maria berättar att flickor i hennes kultur inte hade rätten att säga nej till sex med sin make. Om hon sa nej till hennes man hade han sex med henne ändå, mot hennes vilja. Vidare beskriver Maria att man inte blir uppfostrad till att ha en egen sexualitet eller förståelse för sin egen kropp som ung flicka i Iran. När Maria sedan kom till Sverige i vuxen ålder insåg hon att det hennes man höll på med räknades som våldtäkt i Sverige. I och med att Elaf och Melissa kom till Sverige när de bara var några år gamla kan det förklara varför de inte beskriver något om en sådan uppfostran eller om sexuellt våld. Både Elaf och Melissa gick i den svenska skolan och umgicks med svenskar under uppväxten, därmed fick de lära sig vad som är tillåtet i Sverige samt vilken kultur och vilka normer som finns här. Elaf och Melissa fick därmed redan som barn lära sig det som Maria fick lära sig i vuxen ålder. Baianstovu et al. (2019) skriver att sexuellt våld är vanligt förekommande inom hederskulturen, däremot sker denna typ av bestraffningen i hemlighet av förövaren och inte som ett kollektiv. Tystnadskulturen inom hederskulturen i samband med oskuldsnormer samt köns- och åldershierarkier bidrar till att kvinnor och flickor kan utnyttjas sexuellt av pojkar och män i det fördolda. Berättar kvinnorna om våldet utsätter de sig för fara eftersom det genererar skuld och skam vilket kan leda till bestraffning och ryktesspridning (Baianstovu et al. 2019).

Fysiskt våld är något som förekommer i samtliga självbiografier. Det fysiska våldet är i de flesta fall kopplat till situationer där kvinnorna har interagerat med eller setts tillsammans med män som inte tillhör släkten. Vid en sådan situation anser föräldrarna eller maken att kvinnorna smutsar ner deras heder. För Elaf och Melissa, som i självbiografierna är unga och inte är gifta, är deras föräldrar framförallt rädda för att det ska skapas rykten om deras döttrar som resulterar i att ingen man vill gifta sig med dem. Marias man ser däremot Maria som sin ägodel och tillåter inte att hon interagerar med andra män.

Melissa:

[...] hur pappa, med ett stadigt grepp i min tröja, släpade in mig i mitt rum och sedan slog mig med skärpet på benen och ryggen. Och detta bara för att jag stått och pratat med min barndomskompis bror. (Delir 2009, s.17)

Elaf:

Pappa kommer fram till mig. Han rycker tag i mitt hår och sliter ner mig på golvet. Han släpar ut mig ur butiken samtidigt som han skriker. (Ali 2021, s.113).

Maria:

”Ditt förbannade fnask! VARFÖR har du legat med en annan man?” hörde jag pappan till mina barn skrika innan slaget träffade mig i magen. Det slag som knäckte mina revben. (Rashidi & Omsén 2018, s.38).

Baianstovu et al. (2019) bekräftar kvinnornas skildringar om varför de utsätts för våld eftersom våldshandlingar inom hedersrelaterat våld och förtryck begås för att förebygga normbrott. Våldshandlingarna syftar till att garantera att hedersnormerna aldrig utmanas och uttrycks genom en strikt kontroll. Våldshandlingar sker även vid bestraffning då normbrott redan inträffat. De fysiska våldshandlingarna är precis som de psykiska våldshandlingarna, tillåtet av kollektivet och bedrivs av ett familjeöverhuvud. Hedern är återupprättad när bestraffning skett.

Sett till kvinnornas skildringar går det att se hur uttrycken för våld kan förstås utifrån stämplingsteorin, eftersom den innebär att sociala grupper skapar avvikelser genom att upprätta de regler som symboliserar vad som utgör en avvikelse. Dessa regler tillämpas på specifika individer och betecknas som underförstådda (Becker 1963/2006). Empirin beskriver kollektivet som den sociala grupp som skapar de regler som avgör om kvinnorna anses som avvikande eller inte. Kvinnornas skildringar synliggör att reglerna har sin grund i kyskhetsnormer, därav blir kvinnan en stor del i att bevara familjernas heder. För att upprätthålla familjens heder måste kvinnorna förhålla sig till de seder och traditioner som finns inom kollektivet, kvinnorna ska även kontrolleras av männen så att de beter sig enligt kollektivets normer (Payton 2014). De som bryter mot reglerna kan med stämplingsteorin ses som ”överträdare”. Det blir därför av vikt för kollektivet (den sociala gruppen) att vidta straffåtgärder för att upprätthålla familjens heder (Becker 1963/2006). Beckers (1963/2006)

beskrivning av stämplingsteorin ger perspektiv på hur kollektivet samt männens våldsutövande ses som en straffåtgärd för att upprätthålla heder. Således ses också användandet av det psykiska och fysiska våldet som accepterat eftersom det minskar risken för att åberopa skam över familjen. Ouis (2021) bekräftar detta eftersom hon beskriver att det hedersrelaterade våldet och förtrycket grundar sig i en överlagd och avvägd bestraffning som riktar sig mot personer som bryter mot hedersnormer och således drar skam över familjen. Kollektivet ses ha en betydande roll inom hedersrelaterat våld och förtryck då den sociala statusen är väsentlig för att få känna respekt och stolthet i andras ögon. Vidare skriver Ouis (2019) att det är kollektivet som bedömer om hedern är bevarad eller förlorad.

5.1.2 Social kontroll

Social kontroll är en stor del av det hedersrelaterade våldet och förtrycket eftersom samtliga författare berättar att deras vardag noga kontrolleras av familjen. Kontroll och förbud är återkommande ämnen i självbiografierna. Elaf berättar hur hennes pappa förbjuder henne att umgås med personer, killar överlag är förbjudet att umgås med, men även vissa tjejer som han anser har dåligt inflytande på Elaf. Vidare berättar Elaf om en ständig övervakning där hennes föräldrar hela tiden kontrollerar var hon är och vad hon gör. När hon slutar skolan om dagarna räknar pappan ut vilken tid hon bör vara hemma för att dubbelkolla att hon har gått raka vägen hem. Även Melissa beskriver hur hennes föräldrar inte vill att hon umgås med vissa personer som de anser kan ha dåligt inflytande på henne och därmed hotar familjens heder.

Elaf:

”Pappa har egentligen förbjudit mig att umgås med Alba. Han såg henne på bussen när hon snackade om en kille. Och det råkade vara en arabisk kille som heter Said och som har dåligt rykte bland araberna i Kristianstad. Så nu har pappa bestämt att Alba är en dålig tjej som har dåligt inflytande på mig.” (Ali 2021, s.109).

Melissa:

Min familj tyckte inte om att jag umgicks med Elina, inte i skolan och absolut inte på fritiden. Detta berodde på att hon var svenska och de tyckte risken också var stor att jag snart skulle skaffa mig en pojkvän, börja festa och dricka alkohol. De tyckte inte att jag skulle umgås med personer som inte var på mina föräldrars nivå, eller rättare sagt: personer som kunde hota deras heder. (Delir 2009, s.17)

Maria:

Trots att han befann sig hundratals mil bort, kunde han kontrollera mig genom att ringa och höra sig för vad jag gjorde. Besök hos vänner och nya bekantskaper var strängeligen förbjuden. (Rashidi & Omsén 2018, s.17).

Marias man, Rahman, förbjöd även henne att umgås med kvinnor som han ansåg vara ”försvenskade” eftersom han ansåg att de hade dåligt inflytande på henne och var rädd att Maria också skulle bli ”försvenskad”. Med ”försvenskad” menade Rahman att Maria tog till sig de svenska normerna och synsättet där kvinnorna beskrivs ha fler rättigheter samt är mer fria och självständiga. I alla självbiografierna finns en rädsla hos kvinnornas familjer att kvinnorna ska bli som ”svenska kvinnor”, som enligt dem skaffar pojkvän, festar eller klär sig skamfullt. Som konsekvens av denna rädsla utövar familjerna en social kontroll för att begränsa kvinnorna från att ha ett avvikande beteende som kan dra skam över familjen.

Utifrån stämplingsteorin kan det variera vilken handling eller vilket beteende som anses vara avvikande, beroende på sociala grupper och vem det påverkar. Vem som har ett avvikande beteende har också betydelse eftersom vissa människor har fler regler och straffåtgärder (Becker 1963/2006). Med stämplingsteorin kan vi förstå, utifrån självbiografierna, vad som anses vara avvikande och hur detta skiljer sig åt mellan kvinnornas familjer och det svenska samhället. Om kvinnorna har ett avvikande beteende, enligt deras familj, har det även större konsekvenser eftersom straffåtgärderna är hårdare och kan vara livshotande. Det finns även en betydlig skillnad, enligt kvinnornas familjer, om ett beteende eller en handling kommer från en kvinna eller man. Kvinnorna i självbiografierna beskriver att reglerna och normerna är olika för män och kvinnor inom familjen, där kvinnorna har fler regler och förbud som de måste följa. Därmed är vad som anses vara avvikande även olika beroende på vilket kön man har. Inom hederskulturen kan, enligt Hussein (2017), en sexuellt avvikande kvinna stämplas som omoralisk och oren, männen i kvinnans familj stämplas då som odugliga och svaga.

När kvinnorna via social kontroll begränsas från att följa normerna i Sverige hamnar de i ett utanförskap gentemot samhället. Ett exempel från självbiografierna är att Elaf inte fick vara med på aktiviteter som andra barn fick, varken i skolan eller utanför skolan. Med stämplingsteorin tolkar vi det som att kvinnorna blir stämplade som avvikande, men denna gång av samhället i Sverige. Kvinnorna berättar i självbiografierna att de såg hur andra hade det i Sverige och att de märkte att de själva hade det annorlunda. Att bli stämplad som avvikande kan resultera i en negativ självbild och drabba framtida engagemang i det sociala

sammanhanget (Becker 1963/2006). Detta är en tolkning vi gjort eftersom kvinnorna beskriver att de tyckte illa om sig själva och skämdes över hur de hade det. Vidare beskriver kvinnorna att de började ta avstånd från människor i sin omgivning eller från sociala sammanhang för att slippa förklara varför de inte kunde delta i vissa aktiviteter eller vad som skedde i deras liv. Kvinnorna berättar att de skämdes över sin situation.

I självbiografierna tar det lång tid innan kvinnorna sakta börjar göra motstånd mot den sociala kontrollen. Det beskrivs även vara en process, där kvinnorna börjar ta små steg mot friheten. I hemlighet börjar de bryta regler och utmana hedersnormerna som de växt upp med. Kvinnorna berättar att kontrollen familjen hade över dem var oerhört svår att bryta. De vågar inte från en dag till en annan börja säga emot deras familjer. Som tidigare nämnts är det hedersrelaterade våldet och förtrycket på liv och död, vilket gör det svårt för kvinnorna att våga göra motstånd.

5.1.3 Skam som en påminnelse om normbrytande handlingar

Skam är ett återkommande ämne i samtliga självbiografier. Författarna berättar om skam från två olika sidor. Å ena sidan får kvinnorna höra att andra känner skam över dem, att de drar skam över familjen och deras heder. Å andra sidan dras de med en egen skam över hur de själva har det och vad de blir utsatta för. Kvinnorna skäms för att berätta om sin situation för sin omgivning eftersom den inte följer normen i Sverige. Nedan följer några citat från självbiografierna där kvinnorna beskriver båda sidorna av skam.

Elaf:

Sanningen är att jag skämdes. Det är lättare att förneka och låtsas som att allt är bra, än att behöva erkänna för både andra och sig själv att saker och ting inte står rätt till. Jag har velat fortsätta leva i illusionen att jag är fri, för närmare friheten tror jag inte att jag kommer. (Ali 2021, s.149)

Melissa:

Jag valde att vända ryggen åt familjen och satte därmed familjen och hela släktens heder på spel. I deras ögon var jag symbolen för skam. (Delir 2009, s.35).

Maria:

Skamkänslan har gjort oändligt mycket skada i mitt och andras liv. Både min självpåtagna skamkänsla och skammen som andra klistrade på mig. (Rashidi & Omsén 2018, s.156).

Alla tre kvinnorna beskriver att de mådde dåligt av familjens hedersnormer, när de till slut vågade utmana dem och bryta normerna resulterade det i en uttalad skam för familjen. Samtidigt berättar kvinnorna att de inte heller följde normen i det svenska samhället. Med stämplingsteorin kan vi få en förståelse för vad som sker när kvinnorna inte följer kollektivets normer. I kvinnornas fall kan det innebära att bli stämplade som avvikande av både familj och det svenska samhället. Enligt Goffman (1963/1990) innebär stämpling en stigmatisering av de som anses vara avvikande. Människor som bär på ett stigma ses som felaktiga eller underordnade. Detta resulterar i en konstruktion av stereotyper avseende specifika grupper, dessa grupper riskerar också att drabbas av minskade livsmöjligheter och social exkludering. Om en individ inte lyckas upprätthålla normer har det en negativ inverkan på dennes psykologiska integritet. Det kan även medföra en känsla av att individen inte uppfyller vad denne verkligen borde vara. Med stigmatisering kan vi förstå kvinnornas berättelser om att det inte känns som att de uppfyller vare sig familjens eller samhällets förväntningar på dem.

Utifrån stigmatiseringen ger det oss en förståelse varför de som bär på stigma försöker undanhålla det, till exempel genom att inte öppet visa hur det är och inte heller prata om det. När en individ misstänker att dennes egenskaper är felaktiga eller saknas uppstår en stor risk för känslan av skam. Stigmatiseringen får även individen att dra sig tillbaka från sociala interaktioner. Normernas närvaro förstärker således splittringen (Goffman 1963/1990). Denna förståelse förstärker det kvinnorna beskriver i självbiografierna, att de skäms över att öppet visa eller prata om hur de har det hemma. Precis som Elaf skriver i citatet ovan är det lättare att låtsas som allt är bra, eftersom hon skulle skämmas om andra fick veta att hon lever under andra normer som är felaktiga enligt det svenska samhället. Även Melissa beskriver i sin självbiografi att hon inte berättade för sina klasskamrater hur hon hade det hemma, på grund av att hon skämdes.

Kvinnorna berättar även att de tog avstånd från sociala interaktioner eller evenemang. Anledningen till detta var både stigmatisering från familjens och samhällets sida. Sociala interaktioner eller evenemang ansågs vara avvikande handlingar av familjen eftersom de bröt mot deras normer. Elaf berättar till exempel att kvinnor bryter familjens normer och regler om de är med i någon fritidsaktivitet, umgås i miljöer där killar är närvarande eller går på fest. Å andra sidan är detta normer som finns i det svenska samhället. Familjens normer krockar med

det svenska samhällets normer, som även bekräftas av Björktomta (2005). Om kvinnorna berättar att de förbjuds att göra sociala aktiviteter och inte har samma frihet som deras vänner kommer det också anses vara avvikande, men denna gång av det svenska samhället. För att slippa förklara detta och således bli stigmatiserade väljer kvinnorna istället att ta avstånd från sociala interaktioner och evenemang.

5.1.4 Kan man lita på samhället?

I självbiografierna hänvisar författarna återkommande till deras kulturella ursprung som skäl till det hedersrelaterade våldet och förtrycket. De beskriver att familjens traditioner och värderingar är orsaken till förtrycket, som enligt dem har sitt ursprung i deras hemländer. Kulturen från hemländerna framställs därmed som en förklaring till det hedersrelaterade våldet och förtrycket.

Kvinnorna bakom självbiografierna har sitt ursprung i Mellanöstern, de kommer från Syrien, Irak och Iran. Däremot skiljer familjernas religioner sig åt eftersom berättelserna skildrar hedersvåld utifrån kristiendom och islam. Detta speglas i författarnas förklaringar av att våldet och förtrycket baserat på kulturens normer och värderingar som härstammar från deras hemländer, vilket kopplas samman med en förskönad bild av Sverige. Genom att kvinnorna konstruerar sina berättelser på detta sätt positioneras det hedersrelaterade våldet och förtrycket som ett problem som inte finns i den svenska kulturen, vilket leder till en kunskapsbrist och missuppfattning om det hedersrelaterade våldet och förtrycket. I citaten nedan synliggörs kvinnornas upplevelse av hur det är att leva som kvinna i Sverige, vilket skiljer sig från hur de haft tidigare när de levt under normerna från hemländerna. Kvinnorna beskriver sig som friare utan rädsla för normer och förtryck från hemländerna som tidigare präglat deras liv.

Maria:

I den kyskhetskultur jag uppfostrades i skulle flickor till varje pris vara rena. [...] Till följd av dessa oskrivna regler gjorde jag det som förväntades av mig för att få omgivningens uppskattning. (Rashidi 2018, s.9)

Maria:

[...] ingen anklagade mig för att jag uppträdde som en omoralisk kvinna. Ingen skvallrade eller spred rykten om mig. Jag kände mig uppskattad och hungrig på livet. (Rashidi 2018, s.17)

Elaf:

Jag inser hur mycket jag har tagit för givet med mitt liv i Sverige. Jag går hem ensam, ingen man eller äldre kvinnlig släkting behöver göra mig sällskap. Ingen bestämmer över mig och jag behöver inte vara rädd för att blickar om min tröja skulle åka upp. Att komma hem till Sverige är som att bli frisläppt från fängelset. (Ali 2021, s.221)

Melissa:

Finns det överhuvudtaget människor i det svenska samhället som bryr sig och vill att en sådan som jag till slut ska bli lycklig? Är samhället som sådant emot tjejer i min situation? Kan man egentligen lita på att samhället vill en väl? Ja, i slutänden kunde jag det [...]. (Delir 2009, s.107).

I kvinnornas berättelser kommer männen i familjen som vuxna till Sverige, vilket är av betydelse eftersom de under hela sitt liv har präglats av en annan kultur med andra normer och värderingar. Med kvinnornas berättelser konstruerar de kulturen från hemlandet och den svenska kulturen som motpoler, vilket genererar en bild av att den svenska kulturen som ses som lösningen och hemlandets kultur som ett problem. Al-Baldawi (2018) skriver att det innebär stora utmaningar att komma till ett nytt land som kan påverka individernas liv. Att komma till ett nytt land innebär ett eventuellt första möte med en ny kultur, ny folkgrupp med andra normer och traditioner som reglerar det vardagliga livet. Sett till att Sverige, enligt *World Value Cultural Map* (2023), är mer individualistiskt och sekulariserat än andra länder kan det upplevas vara en stor kontrast för dem som kommer från Mellanöstern, eftersom värderingar och normer skiljer sig mycket. Männens handlingar i form av att begränsa kvinnornas frihet kan enligt Ouis (2019) bero på att den äldre generationen förblir trogna till hemlandets normer och värderingar, således blir männen också mer konservativa.

Men är Sverige egentligen så säkert och fritt som kvinnorna beskriver det, trots det individualistiska och sekulariserade samhället? Enligt Rosquist (2020) synliggörs konsekvenserna av att minoritetsgrupper stigmatiseras genom antaganden som möjliggör fördomar och kulturell särkiljning om ”den våldsamma invandrarmannen” och ”den kuvade invandrarkvinnan”. Dessa fördomar skapar i sin tur strukturell diskriminering kring exempelvis hedersmord, en typ av mord som Sveriges majoritetsgrupper inte antas genomföra. Rosquist (2020) menar att denna kulturdiskurs positionerar minoritetsgrupperna som något främmande för det svenska samhället. Vad som av det svenska samhället anses

vara den främmande kulturdiskursen skapar åtskillnad mellan ”det svenska” och ”det andra”. I kvinnornas berättelser kan vi se en rädsla att falla under ”de andra” och således inkluderas i den grupp som anses avvikande i det svenska samhällets ögon, detta eftersom det finns en medvetenhet om att deras familjer inte lever efter samma normer och värderingar som exempelvis deras vänners familjer gör. Det blir det av vikt för kvinnorna att undanhålla att de bär på ett stigma, kvinnorna gör det genom att exempelvis inte visa öppet hur det är och de talar inte heller om det (Goffman 1963/1990). I Elafs självbiografi beskriver hon att hon inte vill att någon ska veta hur hårda restriktioner hon lever under. Elaf menar att det är lättare att hålla masken om ingen i skolan vet vad som pågår hemma. I citatet nedan får vi ta del av hur Elaf berättar för en klasskompis att hon har tur som slipper vara med på simlektionerna.

Elaf:

”Var glad att du slipper”, säger en klasskompis [...] ”Det är så tråkigt.”

”Jag vet, det är jag som har tur”, säger jag och skrattar till. Jag skrattar, men jag hade bytt plats med honom alla dagar i veckan. (Elaf 2021, s.21)

Med stigmatisering kan vi förstå Elafs vilja att passa in i det svenska samhället, detta gör hon genom att inte berätta om hur hon har det hemma eller varför hon inte deltar vid vissa aktiviteter. Således riskerar inte Elaf att klasskamraterna eller andra från samhället stigmatiserar henne som avvikande. Genom att undvika stigmatisering behöver Elaf inte heller känna skam kring att vara avvikande, trots att det är en känsla som kan uppstå ändå. Stigma på individnivå innebär att individen misslyckas med att leva upp till vad samhället kräver (Goffman 1963/1990). Trots att Elaf tar sig an mer från det svenska samhället riskerar hon fortsatt att ses som misslyckad, vilket kan leda till en känsla av att hon inte uppfyller vad hon borde vara.

Trots att berättelserna understryker hur kulturen har varit drivande i upprätthållande hedersnormer har det ökat medvetenheten om att våldet och förtrycket inte är okej oavsett var man än befinner sig. När ett brott begåtts i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps anseende utifrån en föreställning om heder finns det ett skydd för de som faller offer. Brottet infördes i 4 kap. 4 e § brottsbalken, 1 juni 2022. Rosquist (2020) skriver även att det finns utvidgade straffskärpningsgrunder som omfattar hedersmotiv, en också andra hedersrelaterade brott som exempelvis äktenskapstvång och

barnäktenskapsbrott, vilseledande till äktenskapsresa samt utreseförbud för minderåriga vid misstanke om barnäktenskap eller könsstympning.

5.1.5 Vägen till en plats i det svenska samhället

Författarna ger i sina självbiografier liknande skildringar om hur det är att komma till ett nytt land med en helt annan livsstil som skiljer sig från sättet att leva i hemlandet. Med författarnas berättelser får vi ta del av hur familjerna anpassar sig till det nya samhället genom beskrivningar om hur villiga familjemedlemmarna är till anpassning. Vår tolkning av kvinnornas berättelser är att det har funnits svårigheter i att komma in i det svenska samhället, vilket i sin tur har påverkat delar av familjemedlemmarnas mående samt upprätthållande av hedersnormer. Beskrivningar förekommer också i författarnas berättelser om hur föräldrarna ofta har svårt att anta en ny roll i det nya landet. I följande citat beskriver Elaf hur hon upplevde att hennes pappa hade det när han först kom till Sverige ett år senare än resten av familjen.

Elaf:

Pappa å andra sidan tampades med sin nya roll. Han kände inte att han behövdes på samma sätt som tidigare i och med att mamma var den som satt på all kunskap om Sverige och visste hur allt fungerade. Att pappa dessutom gick från att vara en respekterad läkare till att bli arbetslös i ett främmande land där han inte ens kunde språket, fick honom att må dåligt. (Ali 2021, s.49)

I citatet framgår en rad faktorer som påverkat pappans mående vid flytten till Sverige, vilket går att känna igen även i Marias berättelse eftersom hennes man flydde till Sverige efter att Maria redan varit bosatt där under en tid tillsammans med sina barn. Männerna beskrivs tappa sin roll som man och som familjens överhuvud eftersom de inte besitter samma kunskap kring landet som kvinnorna och även barnen. Detta bryter mot den patriarkala strukturen som familjen är uppbyggd på.

Bidragande till Elafs pappas dåliga mående är att han i Sverige blir arbetslös, vilket är en stor kontrast mot hur det var i hans hemland eftersom han betraktades som en respekterad läkare där. Liknande beskrivning ger Maria i sin självbiografi eftersom hennes make går från att vara en väl ansedd rektor i hemlandet till en städare i Sverige. Maria beskriver att hennes make beskyller henne för att ha satt honom i den situationen och utövar på grund av det våld

gentemot henne. I följande citat berättar Maria om hennes makes inställning efter flytten till Sverige. Att behålla samma funktion i familjen gör även Melissas pappa genom att anse att det svenska samhället inte har något att göra med hur de upprätthåller hedersnormerna.

Maria:

Min man deltog inte i SFI-undervisningen, han var inte intresserad av att lära sig det svenska språket. För att försörja familjen hade han tagit jobb som städare. Under sina arbetspass tog han kort på papperskorgarna, bilder som han sedan tryckte upp under näsan på mig. [...] I sitt hemland hade han varit en väl ansedd rektor och genom sin religiösa släkt haft en god position i samhället. När han tvingades ta städjobb för att försörja sin familj, raserades hans självkänsla. (Rashidi & Omsén 2018, s.30)

Melissa:

Pappa skulle utan tvekan bara bli arg över att någon från det svenska samhället uttalade sig om hur han ska uppfostra sina egna barn. Och på något sätt kunde jag förstå honom. Han var uppvuxen och hade levt hela sitt liv i en annan kultur med andra värderingar. Däremot hade han aldrig velat anpassa sig till den svenska kulturen, antagligen för att han sett den som ett hot. (Delir 2009, s.24)

Melissa ger framställningen att hennes pappas handlingar beror på att han levt hela sitt liv i ett annat land med en annan kultur och värderingar i kombination med att han inte vill anpassa sig till den svenska kulturen. Återkommande använder Melissa och Maria ordet ”anpassa” i syfte att beskriva hur de vuxna männen i familjen finner sig i det svenska samhället. I Melissas berättelse kan detta ses som den bakomliggande anledningen till pappans beteende under hennes uppväxt, eftersom han sett den svenska kulturen som ett hot. Likt Melissas beskrivning berättar Maria i sin självbiografi hur hennes make fortsatt vill efterleva de hederstraditioner och normer som de haft i Iran trots flytten till Sverige vilket påvisar den låga motivation han har till att anpassa sig efter det svenska samhället.

Maria:

I och med att Rahman fortfarande betraktade sig som iranier levde han med föreställningen om att de svenska rättsinstanserna inte bekom honom. Att han stod över dessa beslutsfattande organ. Även om vi levde i ett demokratiskt land, skulle vi följa våra hederstraditioner och normer. (Rashidi & Omsén 2018, s.171).

Genom Marias citat skildras hur hennes make inte anpassar sig efter det svenska samhället och inte heller är mottaglig för att ta till sig dess normer och värderingar. Att fortfarande identifiera sig som iranier gör det möjligt för Marias make att behålla sin roll som familjens överhuvud trots flytten till Sverige. Genom att identifiera sig som iranier kan Marias make upprätthålla sin sociala status samt den patriarkala struktur som är av vikt för hur familjen ser ut utåt. Hur familjen ser ut inför andra iranier är något som Maria beskriver som viktigt för hennes make.

Det empiriska materialet synliggör hur männen på olika sätt går miste om sin roll som mannens överhuvud, vilket visar sig ha en inverkan på deras mående och självkänsla. Att männens sociala position står på spel beror på att kvinnorna har fått ta ett större ansvar i det nya landet, eftersom de kommit dit före männen i Elafs och Marias fall. I Melissas fall förlorar hennes pappa sin roll när hon väljer att fly hemifrån. Eftersom Melissas pappa inte längre kan kontrollera henne riskerar han att förlora sin sociala position i släkten. Det blir tydligt hur könsrollerna blir av vikt i självbiografierna eftersom kvinnorna tar över en del av rollen som familjens överhuvud genom att bland annat vara mer insatt i hur det svenska samhället fungerar. Genom att inte heller känna till landet och dess förhållningssätt blir det av vikt för männen att upprätthålla de normer som de haft i hemlandet, vilket kan hindra möjligheterna att bli en del av samhället. Rollerna i familjen blir således inte lika tydliga vilket gör att männen ifrågasätter sig själva och blir desto mer desperata att upprätthålla de patriarkala strukturerna.

Med kvinnornas beskrivningar av männens perspektiv kan vi, utifrån stämplingsteorin, få en förståelse för varför de gör allt för att undvika att bli stämplade av den sociala gruppen som de tillhör. Att förlora sin roll som familjens överhuvud kan innebära en risk för männens sociala status vilket kan leda till att de ses som avvikande enligt kollektivet. Männens rädsla kan även förstås med stämplingsteorin eftersom den kan generera en försämrad självbild och kan ha en inverkan på deras engagemang i det sociala sammanhanget (Becker 1963/2006). I empirin har vi kunnat se detta genom att Marias make inte ville delta i SFI och att Elafs pappa hade svårt att börja arbeta. Däremot är inte vår bild att männen drar sig ifrån kollektivet trots risken för stämpling. Vår uppfattning är att männen snarare gör allt de kan för att bevisa för kollektivet att de inte anpassar sig till det svenska samhället, utan fortsätter att upprätthålla kollektivets normer och värderingar med syfte att bibehålla den sociala status som de tidigare haft. Vår

tolkning styrker Al-Baldawi (1998) eftersom han menar att familjer kan anpassa sig på olika sätt vid en flytt till ett nytt land. Med den traditionella familjestrukturen upprätthålls de strukturer som familjer tidigare haft i hemlandet. Detta utan några förändringar som tar hänsyn till den nya omgivningen.

Återkommande i vår empiri är kvinnornas berättelser om vikten av att lära sig språket och att komma till arbete för att kunna komma in i det svenska samhället. Att inte ha något arbete beskriver Elaf har varit påfrestande för hennes pappa vid flytten till Sverige, likaså svårigheten att komma till ett land där han inte kunde språket. Maria berättar även om hur hennes make inte har varit motiverad till att lära sig svenska och vägrat gå på SFI-undervisning. Språkbarriären kan ses som en bidragande faktor till att Marias make inte får ett arbete med den sociala status som han eftersöker, vilket leder till bruk av våld eftersom han menar att det är Marias fel. Erik Eriksson (2019) skriver i sin rapport *Perspektiv på integration och etablering - Kunskapsunderlag för ett strategiskt arbete med stöd till nyanlända* om syftet med arbetsmarknadsetablering som primär målsättning och medel samt om integration som sekundär långsiktig målsättning. Eriksson beskriver att arbetsmarknadsetableringen sägs vara en del av integrationsaspekterna och att det är något som i första hand används vid uttryck för vägen till att nå integration. Med detta menas att nyanlända behöver förbättra sitt språk genom att till exempel presentera sig på arbetsmarknaden och etablera sociala relationer. Eriksson (2019) problematiserar synen som är den vanligaste. Han menar att det finns mycket som tyder på att den integrerade modellen kan skapa en omväg snarare än en genväg för de som integrerar. Han menar att ett tydligt fokus på arbetsmarknadsåtgärder kan innebära att etableringen till arbetsmarknaden tar längre tid.

Att inte etableras på arbetsmarknaden eller att inte få ett jobb som passar in i den sociala position som männen vill uppnå kan leda till stigmatisering och således till känslor av skam. Med stigmatiseringen får vi en förståelse för hur männen i Sverige kan stigmatiseras av det svenska samhället för att de inte har etablerats på arbetsmarknaden vid flytten till Sverige, detta är något som gör männen till en del av en avvikande grupp. Männen anses inte uppfylla normen om ”att vara” vilket är en del av stigma, det innebär att männen har misslyckats med upprätthållandet av normer (Goffman 1963/1990). Männen kan av samhället ses som ett misslyckande i upprätthållandet av normerna avseende arbete i Sverige och kan på grund av

detta stigmatiseras både på grupp- och individnivå eftersom de ses som underordnade och att männen själva får en känsla av att de inte uppfyller hur de egentligen borde vara. På individnivå riskerar männen att bli stigmatiserade eftersom de misslyckas med att leva upp till vad samhället eller den sociala gruppen kräver av dem (Goffman 1963/1990). Normerna om ”att vara” ger också ett perspektiv på hur den sociala gruppen anser att männen bör vara, detta eftersom de, trots en annan syn, kan se männen som underordnade eller felaktiga beroende på om de har ett arbete med låg status.

Det blir tydligt i kvinnornas berättelser att männen ser det som en skam för deras sociala status att de inte har samma yrkesstatus som tidigare. Utifrån kvinnornas beskrivningar av ser vi inte att skammen männen upplever beror på en stigmatisering av det svenska samhället. Vi ser att det snarare beror på männens oro över hur de ska upplevas i andras ögon, eftersom kvinnorna trycker på hur väl ansedda och respekterade männen har varit tidigare i sina hemländer. Sett till kvinnornas beskrivningar tolkar vi det som att männens känslor av skam ses som en konsekvens av den sociala gruppens bedömningar som männen inte kan leva upp till. På så vis kan männen inte leva upp till vad som förväntas av dem som fullt moraliska och respekterade individer (Starrin 2011). För att bevisa sig själv som en hedervärd person behöver männen vidta åtgärder, sett till vår empiri synliggörs detta genom att bli ännu mer konservativa och vidhåller hemlandets normer och värderingar. Al-Baldawi (1998) bekräftar männens åtgärder genom att beskriva den traditionella familjestrukturen, som upprätthålls genom att männen fortsatt strävar efter att upprätthålla de strukturer som liknar de familjen hade i sitt ursprungsland.

6. Slutdiskussion

Denna studie har haft som syfte att bidra till förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck genom att analysera hur kvinnor beskriver sina erfarenheter av detta i självbiografiska böcker. Genom att studera kvinnornas skildringar har vi försökt se över de komplexa och ofta dolda utsträckningen av hedersrelaterat våld och förtryck. Med en noggrann analys av kvinnornas berättelser har vi försökt att skapa en djupare förståelse för de fysiska, psykologiska, och sociala konsekvenser som det hedersrelaterade våldet har på dessa kvinnor.

I analysen kunde vi se många likheter i de olika självbiografierna där samma mönster utspelar sig i stora drag. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket kommer främst till uttryck genom psykiskt våld, men även genom fysiskt och sexuellt våld. Det psykiska våldet är det som kvinnorna beskriver påverkar dem mest. Social kontroll är en stor del av det psykiska våldet, där kvinnorna kontrolleras och begränsas. Kvinnorna beskriver en längtan efter frihet där de kan bestämma över sig själva och sitt liv. Utifrån vår analys uppstår våldet för att upprätthålla hedersnormer och bibehålla en god social status. I självbiografierna belyser kvinnorna hedersvåldet utifrån kristendom och islam. Trots att de berättar utifrån två olika religioner finns det likheter för hur våldet kommer i uttryck.

I analysen framgår det att kvinnorna många gånger berättar om deras etniska ursprung som skäl till det hedersrelaterade våldet och förtrycket. Genom deras skildringar framgår det att deras familjers traditioner och värderingar är en orsak till förtrycket. När kvinnornas familjer kommer till Sverige ser vi att det sker en kulturkrock. De patriarkala strukturerna och kyskhetsnormerna som familjerna är vana vid strider mot Sveriges mer jämlika och fria samhälle. Med hänsyn till att kvinnorna i analysen har olika religiösa bakgrunder kan vi se att heder inte är knutet till en viss religion. Analysen visar också att det svenska samhället bidrar till stigmatisering av männen eftersom de anses tillhöra en utsatt grupp på grund av att de exempelvis saknar jobb, utbildning och har begränsade språkkunskaper. För att männen ska bibehålla sin sociala status och självbild, utövar de hedersrelaterat våld och förtryck. Hedersnormerna blir därmed allt viktigare för männen, eftersom de är det enda männen kan kontrollera och har kvar från sin kultur.

Vidare finns det ett mönster av skam och stigmatisering i självbiografierna som grundar sig i normbrytande beteende och handlingar. Med stämplingsteorin får vi en ökad förståelse av hur

omgivningen stämplade de som inte följer normerna, dessa individer ses som avvikande. I självbiografierna stämplades kvinnorna som avvikande av både familjen och det svenska samhället, stämplingen genererar således en stigmatisering av kvinnorna eftersom de varken kan följa familjens eller samhällets normer. Med analysen synliggörs hur familjens normer krockar med det svenska samhällets normer. I analysen ser vi att stigmatiseringen resulterar i att kvinnorna i självbiografierna skäms över att öppet visa eller prata om hur de har det hemma.

Med tanke på att självbiografierna som vi analyserat är skrivna under olika tidsperioder, kan vi konstatera att hedersrelaterat våld och förtryck har utspelat sig på liknande sätt från 1980-talet fram till en bra bit in på 2000-talet. Detta påvisar även att det inte skett någon större förändring i Sveriges sätt att bemöta problematiken under denna tidsperiod, trots åtgärder som har införts i landet för att skydda hedersutsatta kvinnor.

Utifrån vår analys kan vi se att det svenska samhället bidrar till stigmatiseringen av hedersrelaterat våld och förtryck. Med hjälp av vår studie hoppas vi kunna bidra till en ökad förståelse och medvetenhet kring hur stämplingsteorin och stigmatisering spelar in i uttrycket för hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att främja en kultur av öppenhet, jämlikhet och respekt kan vi arbeta för att bekämpa diskriminering och stigmatisering i samhället. Socialarbetare har en betydande roll i det fortsatta arbetet med att lyfta och uppmärksamma personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att lyssna och ta del av andra personers erfarenheter kan kunskapen vidareutvecklas och därmed kan socialarbetare vara med och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

7. Referenslista

Ali, Elaf (2021). *Vem har sagt något om kärlek?: Att bryta sig fri från hedersförtryck*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Al-Baldawi, Riyadh (1998). I migrationens och exilens spår: psykosociala konsekvenser av en förändrad familjestruktur. *Läkartidningen*. 95(9): 2223-2231.

Al-Baldawi, Riyadh (2018). Familjestrukturer i en förändrad miljö: Flyktingfamiljer från Mellanöstern i Sverige. *Nordisk tidsskrift för familje- og relasjonsarbeid*. 46(2): 133-157

Baianstovu, Rúna Í, Sofia Strid, Emmie Särnstedt Gramnaes, Hanna Cinthio & Jan-Magnus Enelo (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Örebro: Örebro University

Becker, Howard S (1963/2006) *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.

Boréus, Kristina & Kohl, Sebastian (2018). Innehållsanalys. I: Kristina Boréus & Göran Bergström. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Björktomta, Siv-Britt (2019). Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity. *Journal of family Violence*. 34(5): 449-460.

Björktomta, Siv-Britt (2005). *Unga kvinnor, frihet och heder: - om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Stockholm: Sköndalsinstitutet

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB

Burr, Vivien (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.

Cinthio, Hanna (2023). *Rörelser i gränlandet: Om komplexa hedersnormer och samhälleliga markeringar*. Malmö: Malmö University Press

Crossley, Michele L. (2000). *Introducing narrative psychology: self, trauma and the construction of meaning*. Buckingham: Open University Press

Dahlin-Ivanoff, Synneve (2015) Fokusgruppsdiskussioner. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Delir, Melissa (2009). *Vilsen längtan hem: En sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*. Borås: Recito.

Goffman, Erving (1963/1990). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. [New ed.] Harmondsworth: Penguin Books

Grutzky, Eduardo & Åberg, Lars (2013). *Heder och samvete: en bok om hederskultur i Sverige*. Stockholm: Fri tanke

Hussein, Jamila (2017) *Heder och hedersvåld*. Göteborg: Korpen

Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam, Yvonne Sjöblom, John Lilja, Ruthellen Josselson & Amia Lieblich (2008) Perspektiv på narrativa metoder i socialt arbete I: Larsson Sam, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red). *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Nationellt centrum för kvinnofrid (2010). *Hedersrelaterat våld och förtryck: En kunskap och forskningsöversikt*. Uppsala: Uppsala universitet

Nyhetsmorgon (2018) Intervju med Maria Rashidi.

<https://www.youtube.com/watch?v=ddQdNpf3UqM&t=315s> (Hämtad: 2023-11-06)

Ouis, Pernilla (2021). Hedersrelaterade familjekonflikter: Konsekvenser av förändrade normer i migrationsprocessen. *Fokus på familjen: Nordisk tidsskrift för familje- og relasjonsarbeid*. 49(3): 213-236.

Payton, Joanne (2014) "*Honor, Collectivity, and Agnation: Emerging Risk Factors in "Honor"-Based Violence*. Journal of Interpersonal Violence Vol. 29

Rashidi, Maria & Omsén, Elisabet (2018). *Bränd Frihet*. Göteborg: BY4PRESS

Riessman, Catherine Kohler (2008) *Analys av individuella berättelser*. I: Larsson, Sam, Sjöblom, Yvonne & Lilja, John (red.). *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Robertson, Alexa (2018). *Narrativanalys*. I: Kristina Boréus & Göran Bergström. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Rosquist, Johan (2020). *Moral i rätten: utredningar av hedersrelaterat våld i Sverige 1997-2017*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet

Socialstyrelsen (2019) *Ett liv utan våld och förtryck*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-3-17.pdf> (Hämtad 2023-11-08).

Starrin, Bengt (2011) *Skam, stigma och psykisk ohälsa I*: Andersson, Gunnel, Sundgren, Magnus & Topor, Alain. *Psykiatri som socialt arbete*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning

Wikan, Unni (2003). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront

Wikan, Unni (2009). *Om heder*. Göteborg: Daidalos.

World Value Survey. *Bilden "Culture Map 2023"*. (Hämtad 23-11-12)

<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp?CMSID=findings&CMSID=findings>